

Sundbyberg, 2021-07-01

Vår referens
Mia Ahlgren

Mottagare Utredningen A2021:01
martin.persson@regeringskansliet.se

Funktionsrätt Sveriges medskick till utredningen för inrättandet av ett institut för mänskliga rättigheter

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 49 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Vi har även haft kontakt med organisationer utanför vårt paraply i framtagande av synpunkter, däribland **Synskadades riksförbund**, SRF, som valt att aktivt ställa sig bakom synpunkterna.

Inledande kommentarer

Funktionsrätt Sverige välkomnar inbjudan till möten och möjligheten att lämna skriftliga medskick till utredningen om inrättandet av ett oberoende institut för mänskliga rättigheter. Vi välkomnar även regeringens inbjudan till flera organisationer i civilsamhället att nominera personer till den första styrelsen i institutet.

Institutets uppdrag enligt artikel 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är specifikt formulerat och utgör ett innovativt åtagande när det gäller oberoende övervakning av en kärnkonvention. Denna oberoende roll behöver sättas i relation till artikel 33.1 som handlar om statspartens ansvar för samordning och kontaktpunkter, samt 33.3 om aktiv involvering av civilsamhället, särskilt funktionsrättsorganisationer, i genomförande och övervakning.

Vi anser att det är avgörande att institutet redan från början organiseras och styrs med kunskap om konventionens åtaganden. Det är nödvändigt för att leva upp till kraven och utveckla en oberoende mekanism som på ett effektivt sätt kan stärka Sveriges genomförande av mänskliga rättigheter nationellt. För kännedom till utredningen har vi beslutat att nominera människorättsjuristen Annika Jyrwall Åkerberg till den första styrelsen i institutet.

Medskick till utredningens förberedande arbete

Funktionsrätt Sverige har förståelse för utmaningen att skapa goda förutsättningar för uppstarten av institutet men att den nya styrelsen tar de avgörande beslut om organisation, rekrytering och styrning. Men det är förstås viktigt att:

- **Mångfald, inklusive erfarenhet av funktionshinder, och kompetens om tillgänglighet behöver eftersträvas i rekrytering av personal**

Det är sällan vi ser detta efterfrågas i annonser. Vi hoppas att den HR-specialist som rekryteras kan visa vägen. Frågor till regeringen om olika mål för vissa grupper i den statliga arbetsgivarpolitiken har gett oroväckande svar. Ingen förklaring till varför förtjänst och skicklighet tas upp i argumentationen mot att det ska finnas motsvarande mål för att anställa personer med funktionsnedsättning (vilket det gör i många andra länder)¹. **Kompetens om tillgänglighet** behövs i administration.

- **Krav på tillgänglighet genom universell utformning i på arbetsplatsen såväl fysiskt som digitalt**

Förutom riktlinjer för tillgänglighet som inte reviderats på många år och som tagits bort², finns obligatoriska krav på tillgänglighet i Lagen om offentlig upphandling³. FN har även rekommenderat Sverige att systematiskt ställa krav i alla avtal om offentlig upphandling⁴ (alltså även under tröskelvärdet). Arbetsmiljöverkets krav på arbetsplatsens fysiska utformning⁵ finns. Europeiska socialfondens projekt om Universell Utformning av arbetsplatser⁶, UUA har material och utbildningar. Få känner till att aktiva åtgärder omfattar bristande tillgänglighet (snäv tolkning av DO). Emerga⁷ har verktyg som finansierats av MFD, men som myndigheter inte publicerat.

¹ Se frågor och svar från statsrådet Micko i oktober 2020.

<https://funktionsratt.se/funktionsratt-ratten-att-fungera-i-samhallet-pa-lika-villkor/skrivelser-2018/skrivelser-2020/>

² Se även vår skrivelse som inte besvarats om effekter för diskrimineringslagen mm <https://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2019/11/Skrivelse-Riv-hindren-Tillg%C3%A4nglighet-oktober-2019.pdf>

³ Upphandlingsmyndighetens stöd <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/socialt-hallbar-upphandling/upphandla-varor-och-tjanster-som-ar-tillgangliga-for-alla/>

⁴ Se även aktivitet och material om digital upphandling <https://funktionsratt.se/digitalupphandling/>

⁵ Arbetsmiljöverkets stöd om tillgängliga lokaler <https://www.av.se/inomhusmiljo/lokaler-och-arbetsutrymme/tillgangliga-lokaler/>

⁶ Universell utformning av arbetsplatsen <https://akademssr.se/UUA>

⁷ Verktyg för tillgänglighetsanalys från Emerga <https://www.emerga.se/konkreta-verktyg-for-icke-diskriminering-och-inkludering/>

- **Resurser till en tvåårsstrategi i organisationen som rör artikel 33 i funktionsrättskonventionen**

Detta hamnar mellan utredningens uppdrag och medskick till kommande styrelse. Vi menar att en tvåårsstrategi för övervakningsmekanismen som nämns av FN⁸ förutsätter mainstreaming i olika avdelningar men också en särskild enhet⁹.

Medskick till kommande styrelse

Texten till Funktionsrättskonventionen togs fram i en **samskapande** process med såväl skyldighetsbärare som rättighetsbärare. Texten och allmänna kommentarer har bidragit till **utveckling** av begrepp och **nyskapande** mekanismer för genomförande och övervakning. I vårt medskick vill vi särskilt lyfta:

Oberoende övervakningsmekanism med brett uppdrag

Institutet ska enligt lag "fullgöra de uppgifter som en oberoende nationell mekanism har enligt 33.2 i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning". Det innebär att **främja, skydda och övervaka** genomförandet av konventionen. Det blir svårt för institutet att fullgöra artikel 33.2 utan att ta emot individuella klagomål.

Många myndigheter under regeringen har främjandeuppdrag. Men det är stor skillnad mellan vackra ord och hur rättigheter praktiseras. Ett oberoende institut får inte bli ytterligare ett forum där det faktum att den enskilde har rättigheter bara blir ord, utan det ska bidra till att dessa rättigheter blir utkrävbara i praktiken.

Institutet behöver arbeta effektivt med en stram budget. Det ska absolut inte ta över statens ansvar för genomförande. Institutets oberoende från alla myndigheter, även Myndigheten för delaktighet, MFD och Jämställdhetsmyndigheten, får inte äventyras. Dessa statliga myndigheter arbetar på uppdrag av regeringen, dvs statsparten, som har åtaganden som beskrivs i artikel 33.1. MFD fungerar alltså som regeringens verktyg för både genomförande och övervakning vilket har lett till en självgranskning av strategier som de själva föreslagit. Med tanke på den negativa utveckling av rättigheter som civilsamhället har sett ¹⁰är det extra viktigt att granska styrning av denna myndighet, och samtidigt inte ta på sig uppdrag som statsparten själva borde göra.

⁸ Se bilaga till riktlinjer 39 d)

https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=CRPD/C/1/Rev.1

⁹ Se även vår skrivelse till Lise Berghs departementsutredning 2018

http://funktionsratt.se/wp-content/uploads/2018/04/Skrivelse-om-CRPD_NHRI-2018-04-11-1.pdf

¹⁰ Se civilsamhällets granskning i rapporten Respekt för rättigheter, december 2019

<https://respektforrattigheter.se/rapporten/>

Krav på aktiv involvering i beslut och övervakning

Det krävs också att civilsamhället, särskilt organisationer för personer som möter funktionshinder, ska involveras och "fullt ut medverka i övervakningsförfaranden" enligt artikel 33.3. I propositionen för ett oberoende institut nämns allmän kommentar 7 om aktiv involvering i beslut och övervakning. Civilsamhället har särskilt lyft fram att det finns stora brister i Sverige.¹¹

EU har en övervakningsmekanism som består av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA), Europaparlamentet, EU:s ombudsman och European Disability Forum (rättighetsbärarna). EU-kommissionen som först ingick i mekanismen fick lämna den efter skarpa påpekanden från FN:s övervakningskommitté.

En särskild enhet men också en tvåspårsstrategi

För att fullgöra åtaganden i artikel 33.2 krävs en särskild enhet på institutet vilket vi har lyft tidigare, men också att hela institutet har kunskap och inkluderar rättigheterna i allt sitt arbete. Denna tvåspårsstrategi är nödvändig för att åstadkomma en förflyttning eftersom rättigheter för personer med funktionsnedsättning idag separeras från andra rättigheter och hanteras av en liten enhet på socialdepartementet och i socialutskottet oavsett vad det rör.

Trots skarpa FN-rekommendationer om att öka medvetenheten är Funktionsrättskonventionen okänd bland skyldighetsbärare. Funktionsrätt Sverige kritiserade den utbildning som togs fram i ett kort regeringsuppdrag av MFD för att den var selektiv i urval och grund. Vi själva bidrar löpande och öppet till utveckling och seminarier om konventionen trots begränsade resurser.

Vi betonar vikten av att **alla som arbetar på institutet** har fördjupad kunskap om Funktionsrättskonventionen. Det inbegriper insikter i människorättsmodellen av funktionshinder men också innovativa aspekter om inkluderande jämlikhet, universell utformning och intersektionalitet samt stödjande beslutsfattande i enlighet med de fördjupningar som skett genom allmänna kommentarer.

Vänliga hälsningar

Nicklas Mårtensson

Nicklas Mårtensson

Generalsekreterare, Funktionsrätt Sverige

¹¹ Se artikel 1-4 och 33 i rapporten Respekt för rättigheter <https://respektforrattigheter.se/rapporten/> samt Funktionsrätt Sverige om allmän kommentar 7 <https://funktionsratt.se/aktivinvolvering/>